

Doç. Dr.
C. Coşkun
Küçüközmen

coskun@ekonomik-cozum.com.tr

Nasıl bir dünyada yaşıyoruz?

Değerli okurlar, 2008 küresel krizi ile birlikte dünyada artık hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağı, yeni bir sayfanın açılacağı ve bu sayfanın değişimlere ve dönüşümlere gebe olacağından sıkça bahsedildi. Krizin sorumluları arandı. Krizin gerekçesi olarak "ABD'de yaşanan ipotekli konut kredi kaynaklı krizin sınır ötesi yayılması" denildi. O zamana kadar CDS kısa adını (kısaltma değil) duymayanlar, hatta cümlede bile kullanmayanlar bir türlü ne olduğunu bilmedikleri bu finansal türev enstrümanı da krizin suçlusunu ilan ettiler. Derken Lehman Brothers battı. Bilanço büyüklüğü neredeyse Türkiye'nin GSMH'sinin üç katı olan bir banka. Enron halen hafızlarda tazeyken, siyasetçi-şirket-denetçi üçgeni ders kitaplarında okutulurken, ABD'li siyasiler Amerikan Merkez Bankası (FED) Başkanı Alan Greenspan'ı yerden yere vurmaya meşguldü. Sonunda Greenspan'a hatasını kabul ettiren tarihi konuşma krize damgasını vurdu. Diyalogdan kısa bir bölüm aktaralım:

Congressman Henry Waxman "My question is simple. Were you wrong?"

Greenspan "Partially ... I made a mistake in presuming.....

Kongre Üyesi H. Waxman: Sorum oldukça basit. Hatalı mıydınız?

Greenspan: Kısmen... kurumların kendi çıkarı, özellikle bankaların, bunların hem hissedar ve sahiplerinin çıkarlarını en iyi koruyacak kurumlar olduğunu varsayarak bir hata yaptım. Algıladığım modelde keşfettiğim eksiklik dünyanın nasıl işlediğini tanımlayan kritik işlevsel yapı olmuştur. Bu modelin mükemmel bir şekilde işlediğini 40 yıllık deneyimime bağlı olarak söyleyebilirim.

Bu diyalog ve Greenspan'ın ifadesi dikkatli bir analize tabi tutulduğunda konunun karmaşıklık düzeyi daha net görülecektir. Belki hatırlayanlarınız vardır, LTCM isimli hedge fund (serbest yatırım fonu) 1999 yılında battığında Başkan Clinton tarafından olayın soruşturulması ile görevlendirilen ekip hazırladıkları raporda "ABD'de denetimden sorumlu o kadar çok var ki her biri nasıl olsa bir diğeri izliyordur rehabetine kapıldı" ifadesine yer verdiler. Peki, bu kriz gözden kaçacak kadar küçük müydü? Hiç kimse uyardı mı? Aslında çok kişi uyardı, ancak bunlar basında gereken ilgiyi göremedi, zira üçüncü sayfa haberi türünden haberlerle geçiştirildi bu uyarılar. 2008 Eylül ayından itibaren yazılan ve krizi anlatan yüzlerce kitaptan 21 tanesini okuyan fizik kökenli finans profesörü ve saygın akademisyen Andrew Lo 2012 yılı Ocak ayında yayınladığı "Finansal Krizi Hakkında Okuma: 21 Kitabın Eleştirisi" başlıklı makalesinde "son finansal krizin

çeşitli çevrelerden pek çok farklı bakış açıları ürettiğini, okuduğu bu 21 kitaptan 11 tanesinin akademisyenler, 10 tanesinin ise gazeteciler ve eski bir Hazine Bakanı tarafından yazıldığını" ancak birbirine aykırı birçok görüş ileri süren bu kitaplardan doğru dürüst bir sonuca ulaşamadığını ifade etmiştir. Yaptığı okuma neticesinde iktisat mesleğinin doğru çıkarımlara ve bunların üzerine inşa edilebilecek anlatılara olan ciddi ihtiyaca vurgu yapmıştır. Sözü edilen 21 kitabın 13 tanesi kütüphanemde mevcuttur. Bu 21 kitaptan bildiğim kadarıyla 3 tanesi Türkçeye çevrilmiştir. Ancak finansal kriz üzerine bu 21 kitabın dışında birçok kitabım var, acaba ikinci bir "21-Kitap Eleştirisi" ni de ben mi yapsam?

Değerli okurlar, küresel krizin getirdiği çözümler önce Goldman Sachs'ı ön plana çıkardı. G. Sachs küresel finansal piyasaları elektronik alım satım işlemlerinde kullandığı bilgisayar kodlamaları yoluyla manipüle etmişti. Üzeri hemen kapatıldı. Ardından meşhur Libor skandalı patladı. Modern yüzyılın en büyük dolandırıcılığı ve soygunu olarak nitelenen bu olaya karışmayan büyük yatırım bankası kalmamıştı adeta. Söz konusu olan meblağ Libor'un dikkate alındığı 300+ trilyon dolardı. Kesilen cezalar devde tüy'dü (kulak biraz büyük gelir). Daha sonra iki büyük İngiliz Bankası'nın kara para aklamaları iddialarının gündeme gelmesiyle bir kez daha sarsılan piyasalar yine devde tüy kabilinden kesilen cezalarla normale döndü. Artık 3-5 milyar dolarlık skandallar sıradan sayılıyor ve bu türde haberler pek ilgi çekmiyordu. Aslında bu olayların zaman zaman daha büyük skandalların öncülleri olabileceğini akıldan

çıkmamak gerekiyor. Değerli okurlar, finansal kriz tüm hızıyla hüküm sürerken bir yandan da Arap âlemi bahara uyanıyordu. Yüz binlerce insan öldü, hükümetler devrildi, liderler öldürüldü ya da hapse atıldı. Ülkeler müzakere yerine birbirlerini fiziki güce dayalı olarak tehdit etmeyi tercih edilebilir bir seçenek haline getirdiler. ABD, İngiltere ve Fransa'nın bile derecelendirme notaları düştü. İlginç bir şekilde İzlanda üzerinden Avrupa'ya sığıran küresel kriz sistemdeki zayıf halkaları kopardı. Portekiz, İtalya, Yunanistan ve İspanya'nın orijinal isimlerinin ilk harflerinden oluşan PIGS (İngilizcede domuz kelimesinin çoğulu) olarak anıldılar. İngiltere'den sonra Fransa da Avrupa Birliği'nden ayrılmayı telaffuz etmeye başladı.

Zedelenen itibarın tamiri, kritik durumdaki bankaların kurtarılması ve AB çapında bir bankacılık birliğinin oluşturulması alelacele alınmış kararlar olmaktan öteye gidemedi. Avrupa Merkez Bankası dev gibi bir yükümlülükle faaliyet göstermeye devam ederken ABD Merkez Bankası FED parasal genişleme adı altında piyasayı dolara boğdu. Bu paranın nereye gittiğini önceki haftalarda yazdığım için tekrar girmiyorum bu konulara. Çin'in artan döviz rezervleri (3,2 trilyon dolar), Japonya'nın kur savaşlarını yeniden alevlendirmesi, Afrika'nın yeniden keşfi, küresel ısınma ve bitmek bilmeyen silahlanma yarışı artık gezegenimizi zorluyor.

Olan biteni anlamak kolay değil, ciddi bir okuma şart. Ayrıca öğrencilerimle birlikte zaman zaman seyrettiğim filmler de konuyu anlamamıza

yardımcı oluyor. Bu filmler arasında Wall Street-2, Inside Job, Too Big To Fail, Margin Call ve Cosmopolis'i sayabilirim.

Değerli okurlar, doğa bir şekilde kendisini yeniliyor. Ancak kapitalizmin pençesindeki insanlığın mücadelesi kendini yenilemesine imkân vermiyor, insanlar giderek daha vahşi, daha çıkarıcı hale geliyor. Zaman zaman hayal dünyanın sınırlarını zorluyorum. Aziz dostum Dr. Ali Tarhan'ı telefonla arıyorum. O da işiyle çok meşgul bugünlerde, sohbet esnasında bir teori geliştirdiğinden söz ediyor. Teorisi şu: "İşini gördür, faili yok et!" Bir nevi mafya hikâyesi, yani sırtını bir güce dayayıp, gücünü oradan alarak istediğini yap (yani arkandaki güç kendi bölgede bu şekilde davranmana izin veriyor, hatta destekliyor). Ancak bu düzen fark edilince sırtını dayadığın güç tarafından ortadan kaldırılıyorsun. Yaptıkların bu gücün işine yararken (zaten tasarım tamamen bu güce ait) bu güce maruz kalan mağdurlar hesap soracak fail bulamadıkları için başlarına geleni çekiyorlar. Ali Tarhan dostuma ne kadar doğru anladığımı test etmek için bu güçlerin kim olduğunu soruyorum. Aldığım yanıt çok açık (!) "-onu da sen bul! Bulduysan iyi geceler, bulamadıysan iyi uykular" diyor ve telefonu kapatıyor.

Değerli okuyucular hocalığın en güzel tarafı nedir biliyor musunuz? Özellikle sosyal bilimlerde öğrettiklerinizin doğruluğunu zaman içinde gözlemleyebiliyor, değerlendirebiliyor olmanız. Bu süreç kendinizi yenilemenize imkân veriyor. Ama bir de yükümlülüğümüz var, dilerse bu buna "bireysel sosyal sorumluluk" diyebilirsiniz: Öğrendiklerimizi en doğru, en tarafsız şekilde aktarmak. Sanırım şu an bu işi yapıyorum. Sağlıcakla kalın.